

Snippet van [Tom Koornwinder](#), 20 juli 2026: no. 17, Tijdmachines.

Vorige week kreeg ik een mail van een nicht (dochter van een zus) dat ze zich even teruggeparachuteerd in de tijd waande. Voor een bepaalde aangelegenheid was ze op een adres aan een singel in Rotterdam-Schiebroek, juist de singel waar ca. 50 jaar geleden mijn ouders, dus haar grootouders, eerst in een flat en vervolgens er schuin tegenover in een bejaardenhuis hadden gewoond. Haar vraag was wanneer ongeveer mijn ouders van de flat naar het bejaardenhuis waren gegaan. Hier schoot mijn geheugen tekort, dus ik ging in huis aanwezige mogelijke bronnen bekijken.

Een dagboek dat we bijhielden in de eerste levensjaren van onze kinderen wees uit dat het voor mei 1972 moest zijn geweest. Toen keek ik in een ordner vol met brieven in de privésfeer die we in die jaren ontvangen hadden. Consequent deden we die brieven in chronologische volgorde in de ordner, maar we keken er later nooit meer naar. Het was een openbaring om die brieven nu weer te zien. Vooral uit de periode september 1970 - juni 1971 waren er veel brieven. Toen verbleven we voor studiedoeleinden in Zweden. De brief was toen h t communicatiemiddel met verwanten en vrienden die verweg woonden. Er was uiteraard geen e-mail en geen mobiele telefoon met goedkope bundeltarieven. Ook ging men veel minder gemakkelijk even op bezoek in het verre land of even terug naar het eigen land. We hebben die hele periode 1 keer naar Nederland gebeld, met oud en nieuw, en we hebben 1 keer bezoek uit Nederland gehad, van mijn schoonmoeder.

Voor ik op die brieven doorga, eerst het antwoord op de vraag naar de verhuisdatum. Het bleek in een fotoalbum bijgeschreven bij de laatste foto's die we in de flat namen: maart 1972. Een van die foto's vertoonde een klok daterend uit de negentiende eeuw, een zogenaamd [kantoortje](#) (een kleiner type Friese klok die goed paste in notariskantoren en dergelijke).

Die klok is voor mij een vertrouwd gezicht, maar ik was volledig vergeten hoe en wanneer die klok bij mijn ouders gekomen was. Dit werd me nu duidelijk uit hun brieven in de eerste helft van 1971. Een zwager van me (getrouwd met een van mijn zussen) had een horlogewinkel en was zelf ook goed reparateur van klokken. De hier getoonde klok had hij in 1970/71 gekocht, maar zowel het mechaniek als de kast moesten grondig gerepareerd worden. Mijn vader had in Rotterdam, voordat hij met pensioen ging, samen met twee broers een timmermanszaak. Vroeger bij zijn opleiding had hij ook het fijnere meubelmakerswerk geleerd, en dat vond hij eigenlijk het mooiste van alles. Hij was er dus voor geknipt om die kast te restaureren. Hoe dit ging beschreef hij in detail in een brief naar Zweden. Als dank voor zijn werk gaf mijn zwager hem de weer piekfijne klok in bruikleen. De klok verhuisde mee naar het bejaardenhuis en hij bleef daar hangen tot mijn vader op hoge leeftijd stierf. De klok hangt nu bij een zoon van mijn zwager, die zelf ook klokkenmaker is. Hij stuurde me zonet de foto hiernaast. De klok dateert uit 1840.

Die brieven die we in ons Zweedse jaar ontvingen ga ik zeker nog verder herlezen. Ze bevatten een schat aan informatie over het wel en wee van familie en vrienden in dat jaar. Als je gewoon in Nederland woonde, was dat informatie die je kreeg als je elkaar sprak bij bezoeken of via de

telefoon, en die dus niet werd vastgelegd en behouden bleef tenzij je een dagboek bijhield.

Zo zal het ook in veel andere gevallen gaan. Een mooi voorbeeld is een brievencollectie uit het eind van de negentiende eeuw (die ik in gescande vorm heb) van een zus van mijn oma van moeders zijde. Samen met haar man emigreerde ze naar Transvaal in Zuid-Afrika, waar hij als spoorwegingenieur werkte. De meeste van haar brieven aan haar ouders en haar zus en zwager (mijn opa en oma) in Rotterdam zitten in die collectie. Niet alleen is het erg boeiend om over hun Zuidafrikaanse ervaringen te lezen (voortijdig eindigend vanwege de tweede Boerenoorlog), maar ook leveren ze een schat aan informatie over familiegebeurtenissen waarover ze in (niet bewaarde) ontvangen brieven las en waar ze in haar brieven weer op reageerde.

Ons jaar in Zweden was een bescheiden vorm van migratie. In de ca. anderhalve eeuw dat brieven een belangrijk communicatiemiddel waren over lange afstanden zullen migranten (voor kortere of langere tijd of permanent) brieven hebben uitgewisseld met het thuisfront, en die brieven zijn soms bewaard (mogelijk slechts in een van de twee richtingen). Indien bewaard zijn ze nu een tijdmachine waarmee teruggekeken kan worden en waardoor gebeurtenissen die anders gemakkelijk vergeten waren beschreven blijven.

Het uur van de wolf had pas een mooie documentaire [*De weg naar Fenix*](#) over de totstandkoming van het migratiemuseum Fenix in Rotterdam. In dat museum worden o.a. koffers als tijdmachine gebruikt om daar verhalen aan te koppelen. Ik voeg daar nu graag de brieven aan toe. Wat minder spectaculair om te tonen, maar zeer efficiënt als tijdmachine.

De vluchteling-migranten van nu communiceren ook uitgebreid met de thuisgeblevenen, maar via de mobiele telefoon. Van de inhoud van die gesprekken blijft helaas niets bewaard. De reguliere migranten zullen mogelijk via e-mail of sociale media communiceren. Daar is nog enige hoop dat er iets van behouden blijft.

Samenvattend heb ik nu op verschillende manieren een tijdmachine bezig gezien als brug naar het verleden: via een locatie die herinneringen aan het eigen verleden oproept, via migratie en de daarmee gepaard gaande bewaard gebleven correspondentie en via de klok, die natuurlijk ook een tijdmachine in de letterlijke zin is.